

ISSN 0132-5981

საბჭოეთა
საგარეო
საპარტიალო

1989

7

დოკუმენტები მეტყველებენ

„ქართული საისტორიო საბუთები და ეთნოგრაფიული მონაცემები (გადმოცემები) დღეს იმის საშუალებას იძლევა, რომ გავიკვლით ქართველ მკვლევართა ნაშრომები და დაუბრუნოთ ისინი წინაპართა ეროვნებას, დაამყაროთ მათი სამართლიანი მოთხოვნა, ეკუთვნოდნენ მათ-პაპათა ეროვნებას“ — წერდა გავათი „კომუნისტი“ მიმდინარე წლის 7 ივნისის ნომერში. ამ და სხვა კონკრეტული პრობლემების ერთ-ერთ და საკუთრად გადასაჭრელად საქართველოს სსრ იუსტიციის სა-მინისტროს კოლეგიამ შეაჩვენა სპეციალური კომისია, რომელიც სწრაფად და მთელი ძალისხმევით შეუდგა ამ საშვილიშვილო საქმეს. ამის ნათელი დადასტურებაა ის, რომ უკვე მრავალმა ქართველმა აიხდინა საუკუნო ოცნება და დაიბრუნა წინაპართა გვარი და ეროვნება.

ამჯერად მკითხველს ვთავაზობთ საქართველოს კვ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის სახელზე საქართველოს კვ (ბ) ახალციხის რაიკომის მდივნის

მიერ 1944 წლის ივნისში გაგზავნილ მოხსენებით ბარათს და 1944 წელსვე შედგენილ ახალციხის რაიონის გამაჰმადიანებულ ქართველთა ქართული გვარების სიას. ეს საინტერესო დოკუმენტები რედაქციას მიაწოდა სა-ქართველოს სსრ იუსტიციის სამინისტრომ. ამ გადაუღებელ საქმეს ჩვენი შურნალი კვლავაც გამოუმხაურება შემსაგამისი კუბლიკაციებით

• •

ახალციხის რაიონის გამაჰმადიანებულ ქართველთა ქართული გვარების სია:

აწაურის სასოფლო საგვო

სოფელი აწყური: ბარათაშვილი, ორჯონიკიძე, ბაქრაძე, მუხრანსკი, ლომაშვილი, ლომიძე, ნოზაძე, ჩხეიძე, მესხიძე, ბარბაქაძე, მალრაძე, კაპანაძე, პაპიძე, ჯანაშვილი, მალალაშვილი, სამსონიძე, ხმალაძე, კუპრიაშვილი, მარინაშვილი, ხალაძე, მამუკაძე, გურგენიძე, აზნაუროვი ანუ აზნაურაშვილი.

სოფელი ტყემლანა: გვარამაძე, ჩაკიძე, ხმალაძე, კორკოტაძე.

სოფელი წრიოხი: გურგენიძე, მალრაძე, მახიაძე.

საუხეთის სასოფლო საგვო

სოფელი საყუნეთი: ჯავახიშვილი, კახიძე, ფერხანიძე, ფუტურიძე, იორდანიძე, მამიძე, პატარაძე, ჯავახიძე, ტაბატაძე, სარალიძე, ოქროპირიძე, ხახუტაძე, ფოცხვერაძე, ადელაძე, ბოტაძე, ბოზოძე, კაპანაძე, ჭონკაძე, პატრიკაშვილი, გაგნიძე, მჭედლიშვილი, არყიშვილი, ბრეჭიშვილი, ტალახაძე.

სოფელი ორფოლა: ფერაძე, ქუქუნაძე, ბაყაყაძე, მუთიაშვილი, კონიაშვილი, ფუტურიძე.

სოფელი კოპაძე: ჩუბინიძე, ყიფიანი, ტალახაძე, ალხაზიშვილი, კოტაძე, მამუკაძე, სამსონიძე, სავინაშვილი, ტიკიძე.

სოფელი ნოხტევი: წერეთელი, პაპალაძე, ტატაშიძე, კაპანაძე, თინაძე, ჩხეიძე, ლომიძე.

სოფელი გიორგიწმინდა: მაზნიაშვილი, ინასარიძე, ექსოლიძე, მეხბორიშვილი, იბიაშვილი, ფერაძე, მამულაძე, ნასყიდაშვილი, გოგოლაძე, მეხრიშვილი, ბერაძე, ბაბელაძე, კორკოტაძე.

კლდის სასოფლო საგვო

სოფელი კლდე: ბიძინაშვილი, გოძიაშვილი, ტატიძე, ბლიაძე, გვარამაძე, გაგნიძე, ქარელიშვილი, ბრაქუნაშვილი, ჯიბლაძე, თხილაშვილი.

აგარის სასოფლო სახომ

სოფელი **ზიკილია**: გოგოლაძე, აითაძე, ბიბინაძე, გვარამაძე, ყავაზიშვილი, ხახუტაძე, ასრათიძე, ბეხურაძე, ნადირაძე, სირაძე, ხეირაძე, მამალაძე, მაროძე, ჭიჭიაძე, დავრეშიძე, ზილოძე, კოტაძე, თუთაძე, კაპანაძე, მუჭაიძე, ჩიტაძე, სამსონიძე, ელიაძე, კუკუაძე, თამარაძე, გოჩაძე, ტატაშიძე.

სოფელი **წინუბანი**: კუკუაძე, ზილოძე, ჩოლაკიძე, თორაძე, ჯაფარიძე, ჭელიძე, თოთორაძე, ტოსაძე, ტობოლაძე, უჩინაძე, გოჩაძე, მამუკაძე.

სოფელი **გურკელი**: პაპალაძე, შაუშიძე, ჯანაძე, პანტაძე, ჩოხაძე, ელიაძე, ლოლაძე, თორაძე, ლაპიძე, თაიტაძე.

სოფელი **აგარა**: ტულუშაძე, ფერაძე, ხეირაძე, გოგოლაძე, ბეხუნაძე, აიძაძე, კოტაძე, ხახუტაძე, გვარამაძე, ნადირაძე, ქოჩორაძე, ზილოძე, ჩიტაძე.

ფერის სასოფლო სახომ

სოფელი **ფერსა**: ჩახალიძე, შაშვიანი, ბეჭირაძე, მურადელი, ზასპიაძე, ლოლაველიძე, ჩაკიძე, ჭილაძე, საფარაშვილი, რევაზიშვილი, ოჭრუაძე, ქუდაძე, მეცხვარიძე, გელაძე, ბარტყაძე, ბერიძე, კორკოტაძე, მალალაძე, მეხბორიძე.

სოფელი **მულარეთი**: თამარაძე, მირძველი, ინდუსელიძე, მამუკაძე, ბერიძე, ბეშოძე, ბებერაძე, დოშაძე, ტატაშიძე, კოტაძე, გენჯოძე, თამარაშვილი, მამუკაშვილი, ყალაყულაძე, სვანიძე, თურქაძე, მეცხვარიძე, ტოსოძე, მჭედლიშვილი, ქოჩორაშვილი.

სოფელი **ჩოხტა**: ქუდაძე, ჩენჩოშვილი, ლატუკაძე, მალალაშვილი, კორკოტაძე.

სოფელი **შურდო**: შუბლაძე, კატუნაძე, მუთიაშვილი, გორიაშვილი, ხმალაძე, გუჯელაშვილი, ქარუმიძე.

სოფელი **წნისი**: კობაძე, ბასილაშვილი, ბეჭაძე, პავლიაშვილი, კვირტიაშვილი, წეროშვილი.

სოფელი **ზეუბანი**: ბუანაშვილი, ფუტურიძე.

სოფელი **ბოგა**: სარაღიძე, ზაუტაძე, ჩომახიძე, მეცხვარიძე, ჩიხლაძე, ცეკვაძე, ლოლაძე, კიკოშვილი, ტორულაძე.

სოფელი **სვირი**: ვარდიაშვილი, ხიზანიშვილი, მაისურაძე, ბახტაძე, ხუროძე, ყაყუნაშვილი, გოგოლაძე, კორკოტაძე, პაპლოშვილი, პაპიაშვილი, ქიტუნაშვილი, ზეთიაშვილი, ჩილაშვილი, ქორიაშვილი, ყერდერაშვილი, ფოდოლაშვილი, ედერიაშვილი, მჭედლიშვილი, ცუხტაძე, კაკალაშვილი, ბერძენიშვილი.

სოფელი **ტატანისი**: წულუკიძე, ბლიაძე, ქუტაძე, მეფურნიშვილი, ურბანიძე, ლანჭიბაძე.

ყარუთის სასოფლო სახომ

სოფელი **ანი**: ორჯონიკიძე, მაისურაძე, გვილიაშვილი, თეთრაძე, ჯაფარიძე, მოხელიშვილი.

სოფელი **ყურათუბანი**: უბედურიძე, ზაუტაშვილი, ფუტურიძე.

სოფელი **ძირი**: შუბიძე, გელხუაძე, მულრაშვილი.

სოფელი ელიაწმინდა: უსიშვილი, კალტახიშვილი, გიშერაშვილი, სულიაშვილი.

სოფელი კვინტა: თეთრაძე, გიშერაშვილი, მულრაშვილი, სულიაშვილი, საღარაძე, კალტახიშვილი.

სხვილისის სასოფლო საბაო

სოფელი ზემო სხვილისი: მანზალაშვილი, ჯაყელი, ჯაფარიძე, მახარაძე, ადოდიძე, აბაშიძე.

ვალეს სასოფლო საბაო

სოფელი ვალე: ბერიძე, მგელაძე, ჩიტაძე, ამილახვარი, ნადირაძე, ლეზგიშვილი, ქურდაძე.

ჯაყისმანის სასოფლო საბაო

სოფელი ჯაყისმანი: გიორგაძე, ბებნაძე, აითაძე.

პამაჯის სასოფლო საბაო

სოფელი არჯანა: ჯაყელი.

საგელის სასოფლო საბაო

სოფელი აბი: ტაბატაძე, აითაძე.

სოფელი ორალი: მიქაძე, ხმალაძე.

სოფელი ხაკი: დიასამიძე.

მინაძის სასოფლო საბაო

სოფელი ტობა: თამარაძე, ვარსკენელიძე.

სოფელი კვალთახევი: თეთრაძე, ქორიძე, გულიაშვილი, მათოძე, სელიმაშვილი.

ქისათიზის სასოფლო საბაო

სოფელი ქისათიზი: ჩახმახიშვილი, სარაჯიშვილი.

სოფელი არჯული: ჩირქაძე.

სოფელი ანდა: ლომიძე, მათოძე, კოტაძე, გრძელაძე.

ურავლის სასოფლო საბაო

სოფელი ურაველი: მაჩაბელი, ხერხეულიძე, გურგენიძე.

სოფელი ორცევი: მამულაშვილი.

სოფელი წყორძა: მახარაძე, საბაშვილი.

სოფელი ენგიქევი: ჩაკიძე, ჩოხრაძე, აბდურაძე.

სოფელი ხეოთი: მამულაშვილი, გოგოლაძე.

კანტიეთის სასოფლო საბჭო

სოფელი გიორგიწმინდა: ვაჩნაძე, ჯაპანიძე.

სოფელი კანტიეთი: ბათოშვილი.

სოფელი პატარა აგარა: მაჩაბელი.

* *

საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის მდივანს
ამხ. პ. ნ. ჩარკვიანს

საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარეს
ამხ. ვ. მ. ბაქრაძეს

მოსახლეობითი ბარათი*

ამ ბარათით მსურს შევაჩერო თქვენი ყურადღება ზოგიერთ საკითხზე, რომლებიც შეეხება მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებში, კერძოდ, ახალციხის რაიონში საკურო ღონისძიებების ჩატარებას, რამაც უნდა უზრუნველყოფს მშობლიური ქართული ენის აღდგენა გამაჰმადიანებულ ქართველთათვის და შესწყვიტოს შემდგომი მათი გადაგვარება, რომელიც, როგორც მოგეხსენებათ დაიწყო 17 საუკუნეს და არ შეჩერებულა საქართველოს გასაბჭოების შემდეგაც, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ამ უკანასკნელ წლებს, როდესაც გატარებული იქმნა ზოგიერთი ღონისძიებანი ამხ. ლ. პ. ბერიას, საქართველოს კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის და საქართველოს სსრ სახკომსაბჭოს მითითებით, ასე მაგალითად: 1939 წელს 12 სოფელში, იქ სადაც ქართული ენა შერჩა გამაჰმადიანებულ ქართველთა მოსახლეობას, თათრული სკოლების რეორანიზაცია ქართულ ენაზე.

პარტიაში მიღებულ გამაჰმადიანებულ ქართველებისა, რომლებიც ქართულ გვარებს ატარებენ ცვლილებების შეტანა მათი ეროვნების მდგომარეობაში.

რაიონის ადერბაიჯანული გაზეთის რეორგანიზაცია ქართულ და ადერბაიჯანულ ენაზე.

სამხარეო მცოდნეობის მუზეუმის დაარსება.

საუბრების ჩატარება გამაჰმადიანებულ მოსახლეობასთან, მათი წარსულის შესახებ და ახსნა-განმარტება მათი ნამდვილი ქართველობაზე.

მევენახეობის აღდგენისათვის ზოგიერთი სამუშაოების ჩატარება და სხვა. როგორც თქვენთვის ცნობილია ზემოაღნიშნულ ღონისძიებების ჩატარებამ, გამაჰმადიანებულ ქართველთა მოსახლეობაში, უაღრესად კი მოხუცებულთა შორის გამოიწვია კმაყოფილება.

ახალციხის რაიონში 83 სოფელია.

1939 წ. მოსახლეობის აღწერის მიხედვით, სოფლად მოსახლეობა შეად-

* სტილი დაცულია.

გენდა 43.310 სულს, ქალაქად — 12.180 სულს, მთლიანად რაიონში 55.490 სულს.

ეროვნების მიხედვით ამავე აღრიცხვით:

ეროვნება	სოფლად	ქალაქად	სულ
1. ქართველები	3989	1847	5836
2. ადერბაიჯანელები	27811	617	28428
3. სომხები	9801	7153	16454
4. ქურთები	1407	16	1423

გარდა დასახელებული ეროვნებისა აგრეთვე არიან, რუსები, უკრაინელები, ბერძნები და სხვანი, უმთავრესად ქალაქად-მცხოვრებნი.

თუ ავიღებთ მხედველობაში, რომ თითქმის მთელი რიცხვი ეგრეთწოდებული ადერბაიჯანელებისა არიან სინამდვილეში გამაჰმადიანებული ქართველები, უკანასკნელნი ვარაუდით შეადგენენ მარტო ჩვენს რაიონში 28.000-ამდე სულს.

რაიონში სოფლები ეროვნების და მიხედვით განიყოფება: ქართული სოფელი 7, მათ რიცხვში 3 შორეული სოფელია, სადაც ცხოვრობენ მცირე ნაწილი გამაჰმადიანებული ქართველებისა (ვალე, ტატანისი, ტობა). გამაჰმადიანებული ქართველებით დასახლებულია 47 სოფელი, სომხებით დასახლებულია 14 სოფელი, ქურთებით 24 და ბერძნებით 1.

ისტორიულად ცნობილია, რომ გამაჰმადიანებულ ქართველებს, უმეტესად გლეხობას, მესხეთ-ჯავახეთში ჯერ კიდევ ოსმალთა ბატონობის დროსაც ქართული ენა მთლიანად დავიწყებული არ ჰქონდათ, სახლში და ურთიერთ შორის ლაპარაკობდნენ ქართულად, თათრულ ენას კი ხმარობდნენ თავდაზნაურობა (ბეგები) და ის პირნი, ვინც სახელმწიფო სამსახურში იმყოფებოდნენ. ქართულ ენის დავიწყება ინტენსიურად გრძელდებოდა მე-19 საუკუნეში მიუხედავად იმისა, რომ მესხეთ-ჯავახეთი განთავისუფლებული იყო ოსმალეთის ულლიდან, ეს მდგომარეობა აიხსნება ძველი რუსეთის მთავრობის კოლონიური პოლიტიკით, რის საფუძველზედაც ქართველი მაჰმადიანები თათრებად იქმნენ გამოცხადებულნი.

დაშინებული ამ გვარ პოლიტიკით, მრავალი გამაჰმადიანებულ ქართველთა ოჯახები იძულებული იქმნენ გადასახლებულიყვნენ შუაგულ ოსმალეთში, აქარაში და ნაწილი შუა აზიაში.

მიუხედავად ყველა ამ განსაცდელისა, გამაჰმადიანებულ მესხჯავახებმა მაინც შეინარჩუნეს მშობლიური ქართული ენა, ასე მაგალითად: ახალციხის რაიონის 47 „ადერბაიჯანულ“ სოფლიდან 22 სოფელში კარგათ ლაპარაკობენ ქართულ ენაზე, ასეთი სოფლებია: საყუნეთი, აგარა, ზიკილია, ნობტევი, მულარეთი, ფერსა, ჩობტა, შურდო, გიორგიშინდა, ბოგა, სვირი, აგრეთვე 3 ქართულ სოფელში, სადაც ცხოვრობენ გამაჰმადიანებული ქართველებიც (ვალე, ტატანისი და ტობა).

12 სოფელში ქართულად სუსტად ლაპარაკობს მცირე ნაწილი მოსახლეობისა და უმეტესობა მათ შორის მოხუცებია, ახალგაზრდობამ და ბავშვობამ თითქმის არ იცის ქართული ენა. ასეთი სოფლებია: აწყური, ტყემლანა, წრიოხი, ორფოლა, კობაძე, წინუბანი (აგარის სოფლის საბჭო), გურკელი, კლდე, წნისი, ზეუბანი, კვინტა, კვალთახევი. ე. ი. დღეისათვის 47 სოფლიდან მხოლოდ 24 სოფელში ლაპარაკობენ და ესმით ქართული ენა, ერთის მხრივ

ეს აიხსნება იმით, რომ აღნიშნული სოფლები ესაზღვრებიან და დაახლოვებული არიან მაიაკოვსკის და ბორჯომის რაიონებს, მათთან ურთიერთობა ხელს უწყობდა ენის შენარჩუნებას. არაოფიციალურად ჩატარებულ აღრიცხვით ახალციხის რაიონის 47 სოფელში 235 ქართული გვარი აღმოჩნდა. აქედან 20 სოფელში უმთავრესად, სადაც ქართული ენა შენარჩუნებულაა დღესაც, იწერებიან ნაწილი გამაჰმადიანებული ქართველები ქართულ გვარზე (იხილეთ გამაჰმადიანებულ ქართველთა ქართული გვარების სია).

ხშირია ისეთი ფაქტები, როდესაც მამა ატარებს ქართულ გვარს შვილი კი არა, სამოსახლო სამეურნეო წიგნში, სამხედრო საბუთებში ისევე მოსამსახურეები პასპორტებში ჩაწერილი არიან თათრულ გვარათ, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ თავისი და მამის სახელით. ასე მაგალითად: აწყურის სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარე და მისი ძმა კოლმეურნეობის თავმჯდომარე სოფელ ნოხტევში იწერებიან ალიევად, მამა კი ჩხეიძეთ, სოფელ აწყურის საშუალო სკოლის დირექტორი იწერება თაიროვად, მამა კი მესხიძეთ და სხვა.

სხვათა შორის ზემოხსენებულ ამხანაგებს სურთ შეიტანონ ცვლილება პარტიულ საქმეებში გვარების მხრივ, მაგრამ ამ საქმეს აფერხებს ჯერჯერობით ის, რომ მათ პასპორტებში და სამხედრო საბუთებში შეუძლებელი ხდება შესწორების შეტანა ზემდგომი ორგანოების მითითების გარეშე.

საზოგადოდ ჩემის აზრით, საჭიროა და დროულად მიმაჩნია, რომ იწერებოდეს ყველა ქართული გვარები, რომელიც დღემდე შენარჩუნებულია გამაჰმადიანებულ ქართველებში, ამასთანავე ეროვნება იწერებოდეს „ქართველი“ „თათრის“ ან „ადერბაიჯანელის“ მაგივრად და აღნიშნული ღონისძიება ჩატარდეს არა მარტო ახალციხის რაიონში, არამედ ყველა მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებში, რისთვისაც საჭიროა ზემდგომი ორგანოების მიერ მითითება იმ ორგანიზაციების მიმართ, რომლებმაც პრაქტიკულად ანუ უკეთ რომ ვთქვათ ტექნიკურად უნდა გააფორმონ ეს ცვლილებები, ე. ი. საპასპორტო ბიურო, მმპჩი, სამხედრო კომისარიატი, რასაკვირველია, სათანადო ახსნა განმარტებითი მუშაობის ჩატარებით ადგილობრივ პარტიულ, საბჭოთა და კომკავშირის ორგანიზაციების მიერ.

როგორც თქვენთვისაც ცნობილია, ხალხის მტრები, რომლებიც რაიონულ პარტიულ და საბჭოთა ორგანიზაციებს ხელმძღვანელობდნენ წინათ ხელს უწყობდნენ გამაჰმადიანებულ ქართველების მთლიანად და სამუდამოდ გადაგვარებას, ამის დამადასტურებელი ფაქტები მოიპოვება ბევრი, მათგან მოვიყვან ზოგიერთ მნიშვნელოვან ფაქტებს:

რაიონულ მმპჩში სოფლად 1921-1926 წ. საქმეთა წარმოება მიმდინარეობდა ქართულ ენაზე, 1921-1929 თათრულად ძველი სპარსული ალფაბიტით, 1930 წ.-1935 წ. კი თათრული — ლათინური ალფაბიტით, ხოლო 1935 წ. დღემდე კი რუსულად.

1921-1926 წლამდე ხშირია შემთხვევა, როდესაც მშობლები (გამაჰმადიანებული ქართველები) თავის და შვილის გვარს მმპჩში — რეგისტრაციის დროს სწერდნენ ქართული გვარით, მაგალითად: გვარამაძე, ორჯონიკიძე, ჩხეიძე, ჩაკიძე, ნადირაძე, ლომიძე და სხვა. ამის შემდეგ კი ქართულ გვარებს აღარა სწერენ, ახლა კი შენარჩუნებულია მხოლოდ ქართული სახელების დარქმევა ბავშვებზე: ნათელა, ცილა, თამარა, ნინა, ვასილი და სხვა.

ხშირად ერთი და იგივე პიროვნების გვარი ცვალებადობაში იყო, ან სწორად რომ ითქვას შეგნებულათ უკარგავდნენ ქართულ გვარს. ასე მაგა-

ლითად: აგარის სასოფლო საბჭოს მდივანი გვარამაძე ჯუმალი კომკავშირში შევიდა 1924 წ. როგორც გვარამაძე ჯუმალი ჩახალ ოლლი, მაგრამ როდესაც 1931 წ. პარტიის კანდიდატად მიიღეს ქართული გვარი არ ჩაუწერეს და „მონათლეს“ ჯუმალი ჩახალ ოლლად ეროვნება კი „თურქი“. ეს მავნებლური სიმახინჯე შესწორებული იქმნა 1938 წ. მან თავისივე თხოვნით თავისი გვარი და აგრეთვე ეროვნებაც დაიბრუნა, ჩაგვაწერინა გვარამაძე ჯუმალი ჩახალის ძე, ეროვნება ქართველი. ამის შესახებ მან შემდეგი განუცხადა საქართველოს განათლების სახალხო კომისარიატის წარმომადგენლებს დოცენტ დ. ლორთქიფანიძეს და მწერალ ჩაჩიბაიას „ასეული წლობით შენარჩუნებული გვარი კინალამ არ დამიკარგეს... ეხლა კი გვარიც დავიბრუნე და ჩემი ნამდვილი ქართული ეროვნებაც“.

საყუნეთის სოფლის საბჭოში არის პატარა სოფელი „კოპაძე“. ამ სოფლის მცხოვრებნი არავენ არ ატარებს ქართულ გვარს, მაგრამ თუ ავიღებთ სასოფლო სამოსახლო წიგნს 1929-30 წწ., რომელიც ინახება რაიონის არქივში, აღნიშნულია შემდეგი მოსახლენი ამ სოფელში ქართულ გვარებით: ჩუბინიძე აბას იუსუფ ოლლი, ყიფიანი ასათ არალი ოლლი, ტალახაძე გამიდ ბაშირ ოლლი, საგინაშვილი სულეიმან რაჯაბ ოლლი, სამსონიძე ქამალ არით ოლლი, კოტაძე ოსმან ახმედ ოლლი, აღხაზიშვილი ომარ დურსუნ ოლლი, მამუკაძე რაზაილ ლომან ოლლი.

რაც შეეხება ქართული ენის სწავლებას სოფლად ამ საქმეს სრულიად შეგნებულად არ ექცეოდა ყურადღება წინათ და ძირითადად ქართული ენის სწავლება ჩაშლილი იყო, ამიტაც აიხსნება ის გარემოება, რომ ახალგაზრდობამ ქართული ენა არ იცის, მიუხედავად იმისა, რომ მათთმა მშობლებმა იციან.

სამწუხაროდ, უნდა ითქვას, რომ საქართველოს მეცნიერი მუშაკები, მწერლები, პოეტები და ხელოვნების კომიტეტი არც წინათ და არც ეხლა არ ატარებენ სათანადო მუშაობას მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებში, კერძოდ, ახალციხის რაიონში, რათა ხელი შეუწყონ ამ დიდმნიშვნელოვან საქმეს, როგორც არის გამაჰმადიანებულ ქართველთათვის სამუდამოდ თავისი მშობლიური ენის ეროვნების აღდგენა.

ჩემი აზრით, სუსტად არის გაშუქებული მესხეთ-ჯავახეთის წარსული, უმეტესად მისი ტანჯული ცხოვრება ოსმალთა ბატონობის პერიოდში, ქართულ ისტორიულ ლიტერატურაში. მართალია, ახალ გამოცემულ „საქართველოს ისტორიაში“ არის აღნიშნული მესხეთ-ჯავახეთი, საკმაოდ ნათლად არის გაშუქებული მისი შორეული წარსული, ისტორიული მხარე როგორც განუყოფელი კუთხე საქართველოსი, მაგრამ თითქმის არაფერი არ არის ნათქვამი შემდგომ ცხოვრებაზე და ვითარებაზე, მხედველობაში მაქვს, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ ოსმალეთის მპყრობელობის ხანაში და შემდეგ.

ასევე სერგეი მაკალათიას წიგნში „მესხეთ-ჯავახეთ“-ში (გამოცემა 1938 წ.) არა სრულადაა მოცემული ამ ხალხის ცხოვრება. მართალია ეთნოგრაფიულ ნაწილში მოყავს საინტერესო მაგალითები ამ კუთხის ხალხის ყოფა ცხოვრებიდან, მაგრამ უალრესად მცირედ არის გაშუქებული მესხეთი და მეტი ნაწილი უჭირავს ჯავახეთს, ასევეა ფოლკლორშიც, გარდა ამისა, აღწერილია სოფლები მხოლოდ ქართველებით დასახლებული და მეტად სუსტად არის გამოყვანილი სოფლები გამაჰმადიანებულ ქართველებით მოსახლე. მიუხედავად ამისა, ეს წიგნები ბევრად დაეხმარებოდა მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებს

შემდგომში მუშაობისათვის, რომ საკმაო რაოდენობით მოიპოვებოდეს რაიონებში, საქმარისია ითქვას, რომ საქართველოს ისტორიის ახალი გამოცემა ჩვენს რაიონში შემოტანილია მხოლოდ ათიოდე წიგნი.

მეტად საჭიროდ მიმაჩნია, რომ ჩვენმა მეცნიერ მუშაკებმა შეადგინონ და გამოსცენ, მოკლე შინაარსიანი და ილუსტრირებული ისტორია მესხეთ-ჯავახეთისა, მისი წარსული, ოსმალთა ბატონობის პერიოდი და მისი დღევანდელი ცხოვრება. თუ ამგვარ ისტორიის სწავლებას, როგორც საგანს შევიტანთ ქართულად რეორგანიზებულ სკოლებში, დიდ ნაყოფს მივიღებთ ქართულ ენის აღდგენის საქმეში.

მესხეთ-ჯავახეთის მოკლე ისტორიის შედგენისათვის მასალები საკმაოდ მოიძებნება, როგორც საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, აგრეთვე ადგილობრივ რაიონებშიც.

ახალციხის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი შეგნებულად იყო მივიწყებული ადგილობრივ ორგანიზაციების მიერ. 1938 წ. მუზეუმი მოთავსებული იყო ერთ დიდ დარბაზში პურის საცხობის თავზე, რის გამო მუშაობის ნორმალურად გაშლა შეუძლებელი იყო და მისი ფონდები ფუჭდებოდა. 1938 წ. მუზეუმი გადატანილ იქმნა ახალ შენობაში, მიუხედავად ამისა მუზეუმის მუშაობა მეტად მოისუსტებს და არ სწარმოებს გამოკვლევითი მუშაობა, მეცნიერ მუშაკის უყოლობის გამო. ეს გარემოება ცნობილია განათლების კომისარიატისათვის, მაგრამ ჯერ ჯერობით არავითარ ყურადღებას არ აქცევს. მუზეუმი აგრეთვე არ ღებულობს დახმარებას საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმიდან. ამის შედეგად ბევრი ისტორიული ფონდები დაუმუშავებელია, რომელიც დიდ ისტორიულ ინტერესს წარმოადგენს.

ავილოთ ასეთი აქტი: ამა წლის მარტში ახალციხის მუზეუმს ეწვია საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის, ნუმისმატური კაბინეტის გამგე-ნუმისმატი კაპანაძე, რომელმაც აღმოაჩინა ძველ ფულებს შორის, (გადადებული სახელმწიფო ფონდში გადასაცემად როგორც არა ისტორიული ფულები) მეტად საინტერესო საქართველოს ისტორიისათვის:

1. რუსუდან დედოფლის ფული „ნახევარ დრამა“ მოჭრილი ალბათ 1230 წ., რომლის ნომინალები არ მოიპოვება საქართველოში და ცნობილია მსოფლიოში 3 ცალით, რომლებიც ინახებიან: 2 ცალი ლენინგრადის ერმიტაჟში და 1 ცალი ბერლინის მუზეუმში.

2. ორი ნომინალი დავითის სახელით მოჭრილი ფული (დავით ნარინისა და ულუ დავითისა მე-12 საუკ.).

3. ერთი ნომინალი ჯეცნობი ფულისა, რომელიც ენათესავება თურქეთის სულთან ახმედ სახელით მოჭრილ ფულს ქ. თბილისში მე-18 საუკ.

მხოლოდ ამხ. კაპანაძის მოულოდნელმა ჩამოსვლამ მისცა საშუალება საქართველოს მუზეუმს ამ ფულების შეძენისა. ვინ იცის კიდევ რამდენი მეტად საინტერესო ისტორიული ნივთები დარჩა გამოუცნობი და ჩაბარებულ იქმნა სახელმწიფო ფონდში როგორც არა ისტორიული მნიშვნელობის მქონე, ისევე როგორც ჩაბარებული იქმნა სახელმწიფო ფონდში, ბესიკის მამის, ზაქარია ჯაბაშვილის ხელნაწერი წიგნის, ვერცხლის, ორნამენტებით მხატვრულად გაფორმებული ყდა.

ვიღებთ რა მხედველობაში ახალციხის მუზეუმის მნიშვნელობას გამაჰმადიანებულ ქართველების გადმოგვარების საქმეში, მიზანშეწონილი იქმნება მისი გარდაქმნა მესხეთის ისტორიულ ეთნოგრაფიულ მუზეუმად, მეცნიერ მუ-

შაკებით უზრუნველყოფა. მუშაობის ფართოდ გაშლისათვის მუზეუმის შენობის გაფართოება, რისთვისაც საჭიროა გადატანილი იქმნეს ფოსტის შენობაში რადიო გადაცემის სადგური, რომელიც მოთავსებულია მუზეუმის გვერდში და არ გვაძლევს საშუალებას მეორე სართულის მთლიანად დათმობას მუზეუმისათვის. ამისათვის საჭიროა მიეცეს სათანადო მითითება კავშირგაბმულობის რწმუნებულს.

რაც შეეხება მესხეთ-ჯავახეთის გაშუქებას თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში, როგორც პროზით ისევე პოეზიით, ჩვენდა სამწუხაროდ ქართველმა მწერლებმა და პოეტებმა თითქმის არაფერი არ მოგვცეს, თუ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რომ ქართული ლიტერატურის ისტორიაში ერთ-ერთი უდიდესი ადგილი უჭირავს მესხეთს, რადგანაც ქართული პოეზიის აკვანი დაირწა მესხეთში, მესხეთის შვილის შოთა რუსთაველის ხელით, ჩვენი ქართველი საბჭოთა მწერლების და პოეტების ასეთი უაქტიობა მესხეთის მიმართ, მათთვის დასაძრახისათ მიმაჩნია.

ქართველმა მწერლებმა და პოეტებმა დროა მისცენ მესხეთ-ჯავახეთის მოსახლეობას მხატვრული ლიტერატურა, პროზით და პოეზიით გამოთქმული მესხეთ-ჯავახეთის წარსული და აწმყო ცხოვრება, გაუშუქონ სამშობლოსათვის თავდადებულნი მათი წინაპრები, მესხეთ-ჯავახეთის სოციალისტური შრომა და ბედნიერი ცხოვრება სტალინური კონსტიტუციის მზის ქვეშ, მათი სიყვარული საბჭოთა სამშობლოსადმი, რომელიც ნათლად გამოისახება დიდი სამამულო ომის დღეებში, დაუღალავი შრომით ზურგში და განუწყვეტლივი დახმარებით ფრონტისადმი, მესხეთ-ჯავახეთის შვილების უშუალო მონაწილეობა სამამულო ომში პირსისხლიან ფაშისტურ მტარვალების წინააღმდეგ, სადაც თავი ისახელეს ვაჟკაცობით და მამაკაცობით და ბევრნი მათგანი დაჯილდოვებულნი არიან ორდენებით და მედლებით.

ომის დასაწყისამდე ახალციხეში სომხურ დასთან ერთად იყო აგრეთვე ქართული თეატრალური დასიც, რაც უმთავრესად ემსახურებოდა ქალაქს. ომის დაწყებიდან, მსახიობთა უმრავლესობა წითელ არმიის რიგებში გავიდა, სახელმწიფო ბიუჯეტიდანაც დასი მოიხსნა, რის შემდეგ ვეღარ შესძლო მუშაობა და დაიშალა.

გამაჰმადიანებულ ქართველთა მოქცევისათვის მეტად საჭიროა შეიქმნას ქართული თეატრი და ქართული სიმღერების და ცეკვების ანსამბლი, რომელიც მომსახურებობას გაუწევს არა მარტო ახალციხის რაიონს მოსახლეობას, არამედ მეზობელ რაიონებსაც, რის ბაზაზეც შეიძლება შეიქმნას სოფლებში მომღერალთა გუნდები და დრამატიული წრეები.

ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო თუ რა უდიდესი მნიშვნელობა ექნება მესხეთ-ჯავახეთის ეთნოგრაფიული ანსამბლის შექმნას, ქართული ენის და ზნე-ჩვეულებების აღდგენის საქმეში, არ იქნება ზედმეტი, რომ ამისათვის მოვიყვანო ერთი საინტერესო მაგალითი: წელს მაისის დღესასწაულის დღეებში ამხ. ვ. მ. ბაქრაძის დავალებით რაიონში გვეწვია მ. თარხნიშვილის მომღერალთა გუნდი, მოწყობილ იქმნა გუნდის გამოსვლა გამაჰმადიანებულ ქართველთა სოფლებში, რომელმაც დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მოსახლეობაში, ყველაზე აღსანიშნავია ფერის სოფლის საბჭოში შემავალ სოფლებში გუნდის გამოსვლა, სადაც გამოიწვია დიდი აღტაცება მოსახლეობაში, განსაკუთრებით მოხუცებულობაში, ზოგიერთთაგანი ააცრემლეს კიდევაც ქართულმა სიმღერებმა და ცეკვამ.

ყოველივე ეს გვიკარნახებს იმას, რომ უახლოვეს დროში შექმნილ იქმნეს ახალციხეში მესხეთის ეთნოგრაფიული ანსამბლი და ქართული თეატრი, რისთვისაც საჭიროა ხელმძღვანელი კადრებით უზრუნველყოფა, რომელიც არ მოელოდება რაიონს, აგრეთვე პირველდაწყებისათვის საჭირო იქნება მცირე ნაწილი წამყვანი მსახიობებისა და მომღერალ მოცეკვავეებისა.

ერთ-ერთ მთავარ ღონისძიებას გადაგვარებულ ქართველთა გადმოგვარების საქმეში, წარმოადგენს, ადერბაიჯანულ სკოლების ქართულებათ გარდაქმნა, რისთვისაც საჭიროა შემდგომი რეორგანიზაცია ადერბაიჯანულ სკოლების ქართულათ სხვა დანარჩენ სოფლებში და პირველ რიგში შემდეგ სოფლებში: აწყური, ტყემლანა, წრიოხი, ორფოლა, კობაძე, წინუნი, გურკელი, კლდე, ზეუბანი, ჭვინტა, კვალთახევი, წნისი და ორ ქურთულ სოფელში, სადაც ქართული იციან — თისელი და ბლორძა.

მთავარი ნაკლი ამ საქმეში არის კადრების უყოლობა და სასწავლო წიგნების მეტად მცირე რაოდენობა. დიდი მნიშვნელობა ექმნება კარგი ყოფის მისაღებათ, როდესაც მასწავლებელთა კადრები, განსაკუთრებით უმაღლესი ცოდნით გვეყოლებოდეს ადგილობრივი, მაგრამ ჩვენდა სამწუხაროდ ასეთი კადრები მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებში და კერძოდ ახალციხის რაიონში ზედმიწევნით ნაკლებია.

ამიტომ ყოვლად მიზანშეწონილად და დროულად მიმაჩნია, რათა ახალციხეში პედაგოგიურ სასწავლებლის ბაზაზე გახსნილ იქნას პედაგოგიური ინსტიტუტი, მოსწავლეთა რიცხვი პედ-ინსტიტუტისათვის მარტო ახალციხის რაიონში აღირიცხება 200-მდე და თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ინსტიტუტში ისწავლიან აგრეთვე მეზობელ რაიონებიდან, მოსწავლეთა რიცხვი გაორკეცდება თუ არა მეტი, საჭიროა, რომ განათლების კომისარიატმა ეს საკითხი დაამუშაოს და შეიტანოს სახკომსაბჭოში, ცენტრალურ კომიტეტში, განსახილველად.

ისტორიულად ცნობილია, რომ მესხეთ-ჯავახეთი განუყოფელი კუთხეა საქართველოსი, მისი ზემო ნაწილია ან როგორც იწოდებოდა ისტორიულად ზემო ქართლი და ვახუშტი ბატონიშვილის გეოგრაფიული აღწერილობით სამხრეთ საქართველო, ჩვენში ახლაც მიღებულია საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეების თავისი სახელებით წოდება, ქართლი, კახეთი, გურია, სამეგრელო, იმერეთი, რაჭა, აჭარა, აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი.

ამის და მიხედვით მიზანშეწონილად მიმაჩნია, რომ სამხრეთ საქართველოში მოთავსებულ რაიონებსაც: ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქის და ბოგდანოვკის, უწოდებდეთ მესხეთის ანუ მესხეთ-ჯავახეთის რაიონებს, ამით უფრო დაბეჭითებით მოაგონებს გამაჰმადიანებულ მესხელებს და ჯავახელებს მათ წარსულ ქართველობას და მათ განუყოფელობას საქართველოსთან.

მოგახსენებთ რა ყოველივე ზემოაღნიშნულს, გთხოვთ რათა საქართველოს კ (ბ) ცენტრალურ კომიტეტმა და საქართველოს სახალხო კომისართა საბჭომ იქონიოს სათანადო მსჯელობა ზემოხსენებულს საკითხებზე და დასახულ იქმნას მიზანშეწონილი და მისაღები ღონისძიებანი.

საქართველოს კ (ბ) ახალციხის რაიონის მდივანი პირპალნიძე ზ. ზ.

იენისი, 1944 წ. ქალ. ახალციხე.